

Mariette Hägglund, yngre forskare, FIIA

PROTESTERNA I IRAK

I SKOTTGLUGGEN KORRUPTION OCH UTLÄNDSK PÅVERKAN I LANDETS INRE ANGELÄGENHETER

De storskaliga protesterna i Irak avslöjar ett djupt missnöje med landets politiska elit och dysfunktionella styrelseform. Protesterna utgör även ett hot mot Irans utrikespolitik, vars påverkningskanaler utnyttjar delar av den shiapolitiska eliten i Irak.

Protesterna, som uppskattningsvis redan krävt mer än 420 dödsoffer och minst 17 000 skadade, visar inga tecken på att avta. Dock är protester inget nytt fenomen i Irak, men deras nuvarande omfattning och varaktighet saknar motstycke.

Iraks styrelseform upprättades efter den amerikanska invasionen år 2003, med syftet att bättre beakta Iraks etniska sammansättning. Enligt den nya principen om maktindelning delades tjänsterna som president, premiärminister och parlamentets talman mellan kurderna, shiiterna och sunniteterna. Detta reducerade emellertid de komplicerade samhälleliga tvisteförhållandena till enbart en fråga om etnisk-religiös konflikt och banade samtidigt väg för accelererande politisk korruption.

Enligt Transparency International är Irak det 12. mest korrupta landet i världen. Det förklarar delvis även varför regeringen tvingas kämpa med att erbjuda bastjänster och infrastruktur för sina medborgare trots att landet har de femte största råoljereserven i världen.

Styrelseformen för även med sig att statligatjänster tillsätts mer på basen av politiska anknytningar än meriter. Den offentliga budgeten fördelas mellan de tre grupperna, där var och en uppmanar till klientelism. På så sätt får lagstiftarna ett incitativ att höja utgifterna i deras egna valkretsar, vilket i stort sett motsvarar landets södra delar för shiiter och nordvästra delar för sunniter. Politiska beslut såsom tilldelningen av oljedollar som infördes 2011 gynnar de oljeproducerande provinserna,

som huvudsakligen finns i de södra delarna av landet. Till exempel har Basra provinsen inte bara beviljats tio gånger mera från provinsernas utvecklingsprogram utan också nästan 25 gånger mera oljedollar jämfört med Nineve-provinsen.

Styrelseformen gav oavsiktligt spelrum för Irans säkerhetspolitiska påverkan i landet. För det första överfördes makten från den sunnopolitiska eliten till den shiitiska i samband med att man aktivt tog avstånd från Baathpartiet; detta för att bättre återspegla demografin i landet där 70% identifierar sig som shiiter. Även om kvotsystemet inte specificeras i maktfördelningen, har det varit praxis att premiärministern varit shia. Premiärministern åtnjuter även mera makt i jämförelse med de andra ledande positionerna.

För det andra skapade det amerikanska tillbakadragandet från Irak år 2011 ett maktvakuum, vilket gett utrymme för Iran att utöva påverkan i Irak, liksom även för ISIS att utöka sitt territorium. Den tidigare finansieringen och beväpningen av shiitiska grupper under den USA-ledda ockupationen ändrade på maktkonstellationen inom Irak, som Iran kunnat utnyttja.

För det tredje erbjöd kampen mot ISIS en möjlighet för Iran att utöka sitt säkerhetspolitiska inflytande i Irak. På grund av att den ordinarie irakiska armén misslyckades med att driva ISIS tillbaka, kom shiamilisgrupperna under paraplyorganisationen Folklig Mobilisering att spela en avgörande roll i striderna. Det bidrog senare till att berättiga beslutet om att införliva dem som en del av de irakiska säkerhetsstyrkorna. Efter att man officiellt hade förklarat ISIS besegrad, omorganiserade sig vissa shiamilisgrupper till politiska partier. I parlamentsvalen ställde de upp framförallt som en del av Fatah-alliansen som vann 47 av 329 platser. På så sätt har dessa beväpnade konfessionella organisationer starkt bundits till politiken.

Att de flesta demonstranter nu faktiskt är shiiter visar att den utländska inblandningen i Iraks interna angelägenheter verkar ha

nått en kritisk punkt. Det kanske tydligaste tecknet på detta är att det iranska konsulatet i Najaf brändes ner. Demonstranterna har krävt förändringar i vallagen och en ny styrelseform. Om så sker, riskerar Iran att förlora sitt nuvarande politiska inflytande.

Däremot har de nordvästliga sunni-dominerade delarna varit försiktiga med att uttrycka stöd till demonstranterna på grund av risken att säkerhetsstyrkorna betecknar dem som "ISIS-sympatisörer".

Särskilt anmärkningsvärt är att av demonstranterna har särskilt ungdomarna bestridit de sektaristiska identiteterna och i stället betonat nationell enhetlighet. Eftersom den politiska elitens legitimitet vilar på och förstärker etno-religiösa uppdelningar och eftersom Irans inflytande just bygger på vissa shia-fraktioner, hotar dessa nationalistiska och transkonfessionella krav både den inhemska politiska elitens position samt även Irans fortsatta inflytande och påverkningsmöjligheter.

Vem som slutligen är ansvarig för att våldet mot demonstranterna trappats upp är fortfarande oklart, men åtminstone tre indicier verkar koppla Iran till förtrycket av protesterna. För det första har Qassem Suleimani, befälhavaren för Quds-styrkorna i det iranska

revolutionsgardet, varit med vid officiella möten med den irakiska premiärministern Adil Abdul Mahdi och det har rapporterats om iranska trupper närvaro i just de områdena var det protesteras. För det andra verkar det som att de fraktioner av shiamiliserna som är lojala med Iran, såsom Hizbollah- och Khorasani-brigaderna, har mobiliserats mot protesterna. För det tredje har Iran-vänliga religiösa militanta grupper med anslutning till religiösa partier eller politiker, såsom Badrorganisationen och Khazali-nätverket, öppet utmanat demonstranterna.

Med tanke på de stora insatser som den inhemska politiska eliten har i det nuvarande systemet och Irans inflytande, så verkar det osannolikt att stora eftergifter till demonstranterna skulle göras. Mer sannolikt är det att de politiska partierna endast svarar med att omfördela några personer i ledarpositioner. Sådana mindre medgivanden kommer emellertid knappast att tillfredsställa demonstranterna, som kräver mer omfattande reformer. Om än en politisk kompromiss vore att föredra, kan på så sätt våldspiralen ännu komma att fortsätta och skrämseltaktiken mot demonstranterna att få nya vändningar.